פרײַז 25 גראָשען XIII-טער יאָהרגאַנג „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" „Radomer-Kielcer Leben" 3 (596) היינט 8 זייטען

Radom, dnia 17 Stycznia 1936 r.

ראַדאָם, פרייטאָג כ"ב טבת תרצ"ו

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

פּאַראַווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע

P. P.
HEMPEL

פאַבּריק און צענטראַלע
אַלטע שטאָדט 7
די פיליאַס זענען נאָר:
ושעראָמסקי 36,
ושעראָמסקי 37,
סלאָוואַצקע 39, טעל. 23-42

קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

בלב מלא קנים הגה והי מודיעים אנחנו על דבר מות

בּעלי, בּני ואחינו היקר שנקטף בּאביב - ימיו

בּנימין בּן יוסף גרין

בשנת ל"ג לחייו

מהנדס חומי וסגן מנפץ של בּוח"ר צרפתי-בּלגי חבר אקצ. בּפּריז.

השרוים בצער ויגון **אשתו, אביו, אחותו אחיו ומשפּחתו.**

טיעף דערשיטערט מיט'ן פריצײַטיגען טוידט

פון אונזער ליבען פריינד

בּנימין גרין

דריקען מיר אויס אונזער מיטגעפיהל די פאַרבּליבּענע

אין טרויער פרוי **יהא, משפּחה גרין** און **שאַפּירא**

חעלא און הלל האפּטאַרטשיק.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס

דעם געעהרטען גבאי פון אונזער שוהל

ה' מרדכי קאַטלאַר

צוליב דעם טויט פון זיין זוהן

דוד נ. ע.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

חברה כנסת ישראל

ושעראָמסקי 27

בּעקאַנטמאַכונג.

שבת דעם 18 יאַנואַר 1935 8 אז. אָוו.

קומט פאָר אין ג. קינאָ „מיראַזש" די

פייערליכע ערעפענונג

פון

קק"ל-בּאַזאַר

אין ראַדאָם

מיט דער בּעטייליגונג

פון ד"ר י. שיפּער

פּרעזעס פון צ. ק. פון דער ציוג. אָרג. אין פּוילען.

מיר דאַנקען פון טיפען האַרצען די אלע

וואָס האָבען אַנטייל גענומען אין דער לויה און אין אָבּגעבען דעם לעצטען כבוד

אונזער יונג - פערשטאָרבּענעם זוהן

דוד נ. ע.

מיר דאַנקען דעם האַנדוועקער-פערבּאַנד פון רוויינסקא 1 בּכלל און די צעכען פון שיסטער, בּעקער, מאלער, מעטאַל, סטאָליאַרעס, קצבים, שניידער, קאַמאַשען-שטעפּער, בּפרט

די אין טרויער - פערבּליבּענע עלטערען

מ. קאַטליאַר עם פרוי.

בּעקאַנטמאַכונג.

די רעיעלסטע
— און סאָלידסטע —

פאַרבּערײַ און כעמישע פּראַלניע

P. P. HEMPEL

Fabryka i centrala: Staromiejska 7 tel. 23 - 42

פאַבּריק און צענטראַלע: די פיליאַס פון פּ. העמפּעל זענען:

Żeromskiego 36
Zeromskiego 37
Słowackiego 39.

נעמט אָן כעמיש צו וואַשען און צו פאַרבּען:
מענער, דאַמען און קינדער
קליידונג
גאַרניטורען
צו בּיליגע פּרייזן: ווי אויך
דיוואַנעס, טישטיכער, גאָ-
בּעלינען, גאַרדינען,
אַבּאַזשורען, פוטערס א.ד.גל

וואַשט אײַער גאַרדע-
— ראָבּ נאָר בּײַ —
P. HEMPEL
ווייל אלץ קומט ארויס
פריש ניי, זויבּער, ציכטיג
אז איהר וועט פשוט נים
דערקענען און זיין זיכער,
ווי איהר וואָלט דאָס נאָר
וואָס געקויפט אין געשעפט.
קעלנער ווי ניי 15 גר.

ווייזט אויס אז עס איז נאך ווייניג.

עס יאָגען די דאגות-הפרנסה יעדען איינעם פון אונז און מען בעמערקט ניט גענוי טהייל צושיינונגען אויף וועלכע עס מאַכט נישט אויס, אַז איך וועל מיך אויף א קלייניגקייט אָבשטעלען.

נישט יעדער סוחר ווייסט, אז עס פראַיעקטירט זיך אַ ניי געזעץ, וועלכעס, אַז מען פריווט נאָכדענקען די לאָגיק דערפון, רייסט זיך אויף די צונג אַ אויסדרוק, וועלכען איך וויל בעסער נישט איבערגעבען צום דרוק, נאָר איך לאָז איבער יעדען חשוב'ן לעזער אליין זיך צו שאַפען דערפאַר אַ נאָמען. דאָס געזעץ ציעלט דירעקט אין אונז סוחרים אַמסייסטען, און בדרך אגב וועט עס אויך זיך מוזען נישט איבריג גינסטיג אָברופען אויך אויף אַנדערע פּראָפעסיעס פון שטאָדטישער בעפעלקערונג.

דאָס געזעץ קאָכט זיך, פערשטעהט זיך, אויפן הויפט-וואַרשטאַט, איך בעניק מיך מיט אַ אמטליכען אויסדרוק וואָס איך האָב אַליין געהערט פון אַ גאָר הויכע פּערזענליכקייט, און זאָל בעצוועקען א עקסטראַ בעלאַסטונג פאַר נישט אָבהיטען און צופּאַסען זיך צו די עקזעקוציע-פאַרשריפטען; אז מען וועט איבערגעבען עמיצן א „אופּאָמניענגיע" אויף א שטייער, וועהרענד אַזאַ „אָופּאָמניענגיע" (דאָס פּאַפּירעל אַליין) קאָסט דאָך שוין 1.50 וועט מען אין פאַל ווען מען חעט זיך נישט צופּאַסען צום טערמין, אויסער די פאַרשריפט'ס-קאָסטען, אַלזאַ אויסער דעם 1.50 און פאַר דער עווענטועל אָנגעשריבענער זאַיענטשע 3 זל. זאָל מען מוזען בעצאָהלען אַ עקסטראַ שטראָף, און עס האַנדעלט זיך נאָר וועגען אַ נאָמען געבען דעם רך הנולד.

איך וויל אַנאַליזירען אַ קליין ביסעלע די פּראָצעדור זעלבסט פון יודישען שטאַנדפּונקט.

ערשטענס מוז איך אויפמערקזאַם מאַכען אויף אַ פאַקט, אַז אונבעמערקט האָט מען דעם סוחר, אָדער סתם שטייער-צאָהלער געטוהן אויסער דעם פערדריסליכען קאָסט פון 1.50 פאַר די „אופּאָמניעניעס" אַ גרויסע עוולה וואָס מען האָט געגעבען אַ שנייד-אָראָב פון פאַרשריפט'ס טערמין גאַנצע 5 טעג, ווייל דאָס געזעץ, אַרט. 16 דז. אוסטאַוו 62/32 פּאָז. 580 זעהט פאָר א טערמין פון 14 טעג איינצוצאָהלען דעם שטייער פון דער דאָטע ווען די „אופּאָמניעניע" איז אָנגעגעבען געוואָרען דעם שטייער-צאָהלער, ביז צום אַריינבריינגען דאָס געלד — גיט מען נאָר דערויף יעצט 9 טאָג. און ווי איך האָב שוין אויבען געזאָגט, אז מען קען נישט צו דער צייט ווי געוועהנליך אַריינטראָגען דעם בעטראג, געהט ווייטער צו אויסער פאָר דער זאַיענטשע 3 זל — ווייטערע 3 זל. פאָר אויסשרייבען די ליציטאַציע א.ז.וו. ביז אין אלף הששי אריין.

האָט מען דאָך עפּעס מיט אַ צייט צוריק אָנגעהויבען צו טענה'ן: היתכן — געלד צו פּלאַץ האָט דאָך נישט יעדער איינער און קאָסטען וואָקסען כסדר אָהן אַ ערך. דערצו האָט מען אָראָבגענומען 5 טעג א.ז.וו. האָט מען אויבען זיך גענוי צוגעהערט און... און מען האָט איינגעפינען ריכטיג: אין וואָס געהט עס אייך, אין די 5 טעג? מעהר ווילט איהר דאָך נישט, אייה. דאָרטען קליינע אינצידענטען מיט די טעקע-לייט, איז אויך נאָרנישט מיט גאָרנישט, מ'עט אייך צוריקגעבען די טעג, וואָס שרייט איהר, עס פעהלט טעג ביים רב"ש"ע? נאָר איהר מוזט שטרענג אָבהיטען די 14 טעג, זאָנסט זענט איהר נאָך נישט פערטיג מיט דעם אויסגערעכענטען צעטעל; עס וועט נישט קאָסטען קיין סך „בעזבולו". ס'איז נאָר געמאָכט אזאַ סקאַלע. וואָס שאָדט עס, אַז מען רעדט וועגען אָרדנונג איז דאָך נישט שייך.

אין די סקאַלע געהט אַזוי ווייט אַוועק, אַז עס אַיז פּאָראויסגעזעהן אַזאַ פּאָזיציע אין דער סקאַלע ווי פאַר אַזאַ קליינעם חטא ווי נישט דערהאַלטען דעם טערמין פון אַ „אופּאָמניעניע" וועט מען אמאָהל, נישט יעדער פערשטעהט זיך, עס ווענד זיך אָן דער גרויס פון שטייער, בריכען צו בעצאָהלען אַ מאה זל. אויך!!!

דער לעזער וועט פריווען נישט גלויבען אַין אזא אָבסורד, ער וועט זיך אודאי אזוי אויסדריקען. אַיך גיב עס אָבער איבער אַלס פאַקט וואָס עס האָט איבערגעגעבען א מאָסגעבענדע פערזאָן, וועלכע האָט זיך בעטייליגט אין דער בעטרעפענדער בעראָטונג אויף דער טהעמע וואָס עס זאָגט די האַנדעלס-קאָמער ווענען דעם איפּטהו פון שענקען טעג און נעהמען כסף!!!

נו, איז דאָס נישט א איפּטהו? אדרבא דעם פינאַנסיעלען סוחר (סיידען ביי די געוויסע געעהרטע הערן פון די וואַרשאווער אנאָנסען 25 גר. אַ מילימעטער שורה נאָך טעקסט) וואָלט אזא איפּטהו נישט געקאָנט איינפאַלען. וואָס האָט א יודישער פאָרשטעהער צו ענטפערען אויף אַ פראַגע אויף וואָס דעם פיש איז בעקוועמער, אז מען פרעגעלט איהם אויף פוטער אָדער אויף בוימאייל. עס האַנדעלט זיך נאָר וועגען א מיינונג און א נאָמען. ווענען מיר וואָלט איך איבערן נאָמען נישט איבריג לאַנג געקלערט און אַלס סוחר וואָלט איך עס א נאָמען געגעבען:

„למען ענותו בסבלותם".

אברהם פינקעלשטיין.

צוויי קריסטליכע יונגעלייט קומען אין דער גמינע מ'זאל זיי מגייר זיין.

אין דער יודישער גמינע זענען געקומען צוויי קריסטליכע יונגעלייט, וועלכע האָבען ערקלערט, אז זיי ווילען איבערגעהן צום יודענטום און געבעטען מ'זאָל זיי צוהעלפען מגייר זיין.

אויף דער פראַגע, וואָס עס בעוועגט זיי צו ווערען יודען, האָבען זיי געענטפערט, אז ביי יודען הערשט „יעדנאָשטש" (אחדות), ווערס אימפּאָנירט זיי און אז בכלל געפעהלט זיי דאָס יודישע לעבען.

די אַנוועזענדע אינטערעסאַנטען אין גמינע האָבען מיט זיי אַיינגע'טענה'עט, אז א יוד צו זיין איז נישט קיין גרינגע זאַך, אז יודען זענען נישט פון די גליקליכע פעלקער און בעזונדער ווען אין די היינטיגע צייטען ווערט דער יוד אין פיל לענדער בערויבט פון רעכט, איז עס זיכער נישט פאָר זיי קיין נעווינשענע זאַך, ווייל אלס נישט-יודען קענען זיי האָבען בעסערע מעגליכקייטען צוגעלאָזן צו ווערען דאָ, וואו דעם יוד, דעם „וויעטשנו טולאַטש" איז שווער צו בעקומען. זיי האָבען דאָס אַלץ אויסגעהערט, אָבער זיך געהאַלטען ביי דאָס זייעריגע, אז זיי גלוסט די יודישע אחדות און דאָס ציהט זיי צו ווערן יודן.

אין די גמינע האָט מען זיי געגעבען צו פערשטעהן די פּראָצעדור, וואָס אַיז פערבינדען אין אזא פאַל פון ווערען איבערגעהן צום אידישען גלויבען. מהאָט זיי נעמליך אָנגעוויזען אויף דער מילה-אָפּעראַציע און אַנדערע יודישע דינים צו וועלכע ס'איז נישט אזוי לייכט צוצופאַסען זיך פאַר די, וואָס זענען געווען ווייט דערפון. איבריקענס האָט די גמינע זיי ערקלערט, אַז אויב זיי זענען אויך אויף דעם מסכים, זאָלען זיי זיך ווענדען צום ראַבינאַט.

די גרים-קאַנדידאַטען זענען דאַן אוועק נישט ווייט קיין צופרידענע איבער די מעשה-מילה, וואָס דאָרף אָפּערירט ווערען, אַז מען וויל ווערען א יוד. דאָס אָבגעשניטען ווערען, ווייזט אויס, איז געווען פאַר זיי אַ צו שווערער נסיון אויף וועלכען זיי זענען נאָך נישט צוגענרייט. זיי האָבען אייגענטליך געזאָגט אַז זיי וועלען זיך ווענדען צום ראַבינאַט. אָבער ס'איז געווען קענטליך ביי זיי א רעזיגנאַציע-שטימונג נאָכדעם ווי מ'האָט זיי אויפגעקלערט דאָס ערשטע קאַפּיטעל יודישקייט.

געענדיגט די „קעסט"!....

מאָנאָלאָג פון אַנ'אמנעסטירטען

פון י. אַבערזשאַנעק

— פון וואַנען איך קום?
— פון דער ישיבה, קום איך.
— פון וועלכע ישיבה?
— פון דער וואַרשאַווסקע...

— פאַרוואָס איך בין געזעסען? צוליב א קלייניגקייט, צוליב א טעות: צוליב דער הבדלה. אנשטאָט שבת צו נאַכט, האָב איך געזאָגט „בורי מאורי האש" — אין א פּראָסטען מיטוואָך...

האָט מען מיך גענומען אויפ'ן צימבעל:

— היתכן? ווי מאַכט מען עפּעס „הבדלה" אין דער וואָכען?

— א טעות. כ'האָב זאָג איך, געהאַט א טעות. נו, איז מה רעש? וואָס קומט מיר דערפאַר?

— דריי יעהרליך האָט מען גענטפערט.

— נו, בין איך טאַקע צוליב דעם „טעות" אָפּגעזעסען דריטהאַלבען יעהרליך אין דער „ישיבה" אויף דער וואַרשאַווסקע.

אי הערט איהר, יודען, איז מיר דאָרט געווען וואויל. איך בין דאָך „געזעסען אין א גדולה"! איך האָב ערשט געוואוסט פון א לעבען. דעם אמת'ן „אָדפּאָטשינעק" האָב איך געהאַט, א וואוילטאָג האָב איך מיר „אוזשיעט" — ווער מיר נאָר א שטיקעלע גיטס גינט... אַלע מיינע גוטע פריינד מיין שכן, דעם ווירט, די שוויגער און אנדערע „גוטע פריינד" ווינש איך אזא ביסעל „עולם הזה"...

וואָס האָט מיר געפעהלט? דאָס שענסטע און בעסטע. פ'טעלערל פון הימעל האָט מען מיר דאָך געגעבען, א „גן עדן התחתון" האָב איך דאָך געהאַט.

געגעסען האָב איך „פּשעפּיסאָווע" לויט דער „שפּייזע - קאַרטע", ווי אינאָפענסיאַנאַט להבדיל.

געשלאָפען בין איך מיר „וויגאָדנע"

— אסור אין האָטעל זשימסקי... און איצט די איפּזיכט! מ'האָט דאָך מיך „געהיטען" ווי אנ'אבן טוב. קיין אויג האָט מען פון מיר נישט אַראָפּגעלאָזט. אויף שריט און טריט האָט מען מיך געהיטען, ווי א בן יחיד'ל. קיינמאָל האָט מען מיך נישט געלאָזט איינזאַם. אייביג האָב איך געהאַט א „בעגלייטער" וואָס האָט מיר „טאָוואַזשישעט" און מיך כסדר „געבאַווייעט".

און איצט די „טאָוואַזשיסטווע"! ווייסט איהר וואָס פאַר א „דאָבראַנע טאָוואַזשיסטווע" איך האָב געהאַט? סאַמע „שמיעטאַנקע". לומדים, גאונים, קינסטלער. „פּראָמינענטע פערזענליכקייטען", אדעל-לייט — סאַמע „אַריסטאָקראַציע"... אויב איהר גלויבט נישט וועל איך זיי אייך פאַרשטעלען.

זרח'ל צעכאָוויעץ

א צעכאָווע מייסטער, פון פאַך א טאַפּעצירער: ער האָט „געטאַפּט" און „געצויגען".

הערשעל פאָטאָגראַפיסט

א זעלטענער פאַכמאַן. וואָס ער זעהט כאַפּט ער אראָפּ: מלבושים פון א קאָרידאָר וועש פון א בוידעם, א פּעקעל סחורה פון א וואָגען — א ספּעציאַליסט פון זיין פאַך.

וואָווע דער קינסטלער

א בחור מיט זעלטענע פעהיגקייטען. וואָס די אויגען זעהען נעמען די הענט — א „זדאָלנע" פערשווינדעל.

דער „אָפּעראַטאָר".

ער אָפּערירט נישט קיין שליעפּע קישקע, נישט מערידען, נישט קיין גאַל-שטיינער. ער „אָפּערירט" אין בענק, אויף דער באַהן, „פּערקעהרט" אין די רייכסטע היי-זער — אנ' „אַסאַביסטאַשטש"...

דער „בראַמקאַזש".

א בחור מיט אנ'אויערינגעל. א זעלטענער „ספּאַרטאָוויעץ", נישט קיין מיטגליד פון „הכח" נישט פון „מכבי". דאָך איז ער א גוטער בראַמקאַזש". ער טרעפט אייביג אין „טויער" אריין. א חוץ דעם איז ער א גרויסער חכם, אויף זיין מצבה וועט זיין אויסגעקריצט: „בחכמה פותח שערים".

דער „עקספּאָרטער".

א טייער מענשעל, א גאָלדענע נשמה, אנ'אנגעזעהענער סוחר, א הורטאָווניק פון „לעבעדיגע קורטשאַקעס. די „צענטראַלע" האָט ער אין ער „בוינע". א חוץ פּיליעס, מאַכט ריזיגע אַבראָטען, א בראַנזשיחש פּערווי סאָרט.

אקצ. געז. ג. ג. ר.

ווייטט איהר ווער דאָס איז? דאָס איז א דירעקטאָר פון דער היגער אקציען געזעלשאַפט, „אקציען געזעלשאַפט ג. ג. ר.

— וואָס? איהר קענט נישט די דאָזיגע

„מעשה־מאנטעפיארע"

די מעשה קלינגט אפילו גראטעסק און זעהט אויס — ביי דער גאנצער טראגישקייט איהרער — היבש קאמיש...

ווען עס ווערט דעריבער נישט גערעדט אין דער פרעסע מיט ערנסט, ווען עס פליהען נישט וועגען דעם קיין דעפעשען, וואלט עס באלד געהאט דעם פנים ווי די „געשיכטע" אין דער פאלקס־פאנטאזיע מיט'ן סער מאזעס מאנטעפיארע, וועלכער קומט צו ניקאלאיען אבקויפען דאס ביסעל יודעלעך, צו 3 קערבלעך פאר א שטיק...

ווארום וואס פאר א פנים האט עס די געשיכטע מיט דער ענגלישער יודישער דעלעגאציע אין די פערזאנען פון דעם געוועזענעם הויך ־ קאמיסאר אין ארץ־ישראל, הערבערט סעמיועל, דעם פרעזעס פון קרן־היסוד אין ענגלאנד, סעמיועל מאקס און דעם גרויסען יודיש־ענגלישען עסקן בצרכי־צבור בערסעט, וועלכע „געהען זיך זעצען פאהרען" קיין אמעריקא צו אונטערהאנדלען מיט די אמעריקאנער יודען וועגען שאפען א פאנד פון דריי מיליאן פונט צו אויסלייזען די אומגליקליכע ברידער אונזערע פון דער נאצישער אינקוויזיציע.

דאס זענען אבער אלץ נישט קיין אויסגעטראכטע זאכן און עס פערשניידט זיך אויף גאר ערנסט. עס דארף הייסט עס, אין א גאר קורצער צייט געשעהן א פאלק'ס־וואנדערונג און אויב עס איז טאקי אמת, דאס עס יוערט פאראויסגעזעהן א מעגליכקייט, אז א האלבער מיליאן יודען זאלען ארויסוואנדערען, טא וויפיעל־זשע יודען וועלען עס אויסענבלייבען אין דייטשלאנד?!

עפעס לעגט זיך נישט אויפן שכל, אז דאס נאציסטישע דייטשלאנד וועט ביי דער גאנצער טפשות איהרע ארויסלאזען אזא „טרומף", ווי די יודען פון איהר האנד, ווען אפילו מען זאל פאר זיי בעצאהלען צו „דריי גאלד־מארק פרא שטיק"...

מען וואלט דאך דאן איינגאנצען געדארפט צומאכען דאס קרעמעל — ווען

עס איז כדאי וועגען דעם זיך צו פערטראכטען.

עס איז שוין פיעל מאהל געווארען בעריהרט אויף די שפאלטען פון דער פרעסע דאס זעהר אנגעווענטאגטע, וואס רופט זיך ביי אונז עבודה עברית, אדער ארבייט פאר יודישע ארבייטער. עס איז ווירקליך צו בעדויערן, אז אין איצטיגן מאמענט, ווען עס ווערט איבעראל געפיהרט א העץ־קאמפאניע געגען אונז יודען און ס'איז שוין היינט שווער צו געפינען א פוילישע צייטונג, וועלכע זאל זיך נישט פערנעמען מיט דער „לעזונג" פון דער יודען פראגע, איינע זעהט עס איין דורך ארויסטרייבען יודען פון פוילען, א צווייטע ווידער דורך צוריק איינפיהרען פאר יודען א גהעטא. דאס זעלבע א דריטע און א פירטע — מוז פערצייכענט ווערען, אז מיר זעלבסט פיהרען איין א גהעטא פאר יודען דורך יודען.

אין דער איצטיגער צייט פון ארבייטס־לאזיגקייט, הונגער און נויט, וואס הערשט אויף דער יודישער גאס, מוז פערצייכענט ווערען א טרויעריגע ערשיינונג. פון טאג צו טאג מעהרען זיך יודישע ארבייטס־לאזע, אזעלכע, וועלכע מען האט רעדוצירט פון יודישע פאבריקען און נאך א גרעסערע צאהל איז פאראן, וועלכע מען האט בכלל נישט צוגענומען צו יודישער ארבייט, און וואס קאן מען לינדערן די יודישע נויט? עס זענען שוין אויך פערביי די צייטען, אז א יודישער ארבייטער האט געקענט בעקומען ארבייט ביי א נישט־יוד. מען קען דעריבער אין איצטיגען מאמענט נישט אדורכגעהן גלייכגילטיג, נור מען מוז זיך ערענסט פערטראכטען דערויף: אט ווי זאלען געהן די גאנצע מחנות ארבייטסלאזע וועלכע זוכען ארבייט?

עס דארף דעריבער אונטערגענומען ווערען אנ'אקציע פאר יודישער ארבייט מען מוז זיך ווענדען און אפעלירען צום געוויסען פון אונזערע פאבריקאנטען, ספעציעל רעליגיעזע מיט דער תורה־לאזונג פון „וחי אחיך עמך". איך וויל דא נישט בעצייכנען קיין נאמען, אבער דעם עצם־פאקט, וואס איז פערבונדען מיט דער פערזאן, מוז מען דערמאנען. מען האט זיך געוואנדען צו א היגען שטארק רעליגעזען פאבריקאנט, אז ער זאל צונעמען א יודישען ארבייטער. דאן איז געקומען דערויף דער ענטפער: „אז ער קאן נישט זיין קיין פאבריקאנט אין שטיבעל און א חסיד אין דער פאבריק".. עס איז א פשטל'דיגער ענטפער, אבער ליידער נישט קיין צופרידענשטעלענדער פאר די פיעל יודישע ברויט־בעדערפטיגע.

עס איז דעריבער זעהר וויכטיג, אז די עפענטליכקייט זאל זיך דערמיט א ביסעל מעהר פעראינטערעסירען און זאל אויך איהר ווארט אין דער פראגע ארויסזאגען. זאל דעריבער צווישען די פיעל מיטלען, וואס ווערען אנגעווענדעט כדי צו לינדערן די יודישע נויט, זיין אויך ארבייט פאר יידישע ארבייטער, וועלכעס איז דאס זיכערסטע און יוירקזאמסטע מיטעל.

עס וואלט אבער געווען ווינשענסווערט, אז עס זאל אונטערגענומען ווערען אנ'אלגעמיינע אקציע, וועלכע זאל ארומנעמען פון יודישען ארבייטער ביז'ן יודישען פאבריקאט — פאר יודישע ארבייט.

ס'איז אנ'ענין אויף וועלכען ס'איז זיך כדאי צו פערטראכטען.

יעקב קליינער.

פון דער סדרה.

ואלה שמות... איש וביתו באו...

שמועסענדיג אמאל מיט איינעם א הויז־ווירט, א יוד א חסיד, וועלכער האט זיך פאר מיר ערקלערט, אז דערפאר איז ער א געגנער פון דאס ציונית, ווייל דער ציוניזם לייקענט דאך אב דעם גלויבען פון ביאת המשיח — און איהר, חסידים, גלויבט יא, אז משיח וועט קומען? — גיב איך איהם א פרעג.

— וואס פאר א שאלה? אוודאי גלויבען מיר גלייך ווי אלע אמת'ע יודען — האט ער גאוה'דיג צוריק געענטפערט.

— צי וואסזשע האט איהר דא אויסגעבויט הייזער? — פרעג איך איהם — טאמער קומט היינט־מארגען משיח און דאן וועט איהר געהן גלייך מיט אלע יודען צוזאמען קיין ארץ ישראל, וואס וועט דאמאלט ווערען פון אייערע קאמיעניצעס?

די הייזער וועלען אונז נאכגעהן קיין ארץ ישראל! — האט ער מיר פעסט געענטפערט.

— און איהר גלויבט טאקע אין דעם אז די הייזער וועלען אייך נאכקריכען קיין ארץ ישראל? — פרעג איך איהם.

— פארוואס זאל איך נישט גלויבען?

— ענטפערט ער מיר דרייסט - שטעהט דען נישט אין שמות בפירוש: איש וביתו באו" — דער מענש און זיין הויז זענען געקומען!...

פ. בושאצקי.

עס גליטשט זיך ארויס פון אונטער די הענד דער „יודען־תירוץ", דער „פרעמד־ראסיגער"־ארגומענט.

און — דערצו נאך: אזעלכע טייערע, אזעלכע... חכמה'דיגע יודען, ווי די דייטשע, וואס לאזען נישט רוזוועלט'ן אננעמען פאר זיי!

נישט בחנם האט מען דעריבער ערקלערט איצט אין די דייטשע רעגירונגס־קרייזען, אז זיי האלטען נאך נישט דערביי...

ב.

„ספולקע אקצינע"? ווי אזוי זאלט איהר וויסען? וואלט איהר אבער געווען אין דער „ישיבה" אויף דער ווארשאווער וואלט איהר דאך געוואוסט, אז די ראשי תיבות „נ. ג. ר.", מיינט מען: גנבה. גזלה רציחה.

האב איך טאקע דעם כבוד פאר אייך פארצושטעלען דעם דירעקטאר פון דער אקק. געז. ג. ג. ר. און ווייסט מיט וואס פאר א „שמיעטאנקע" איך האב געהאט צו טון. ווער מיין „טאוואזשיסטווע" איז געווען.

נו, פרעג איך אייך, וואס האט מיר געפעהלט? ס'איז דאך מיר געווען וואויל ווי די וועלט. אז א „דאבראנע" טאוואזשיסטווע" האב איך געהאט, געגעסען האב איך „פשעפיסאווע", לויט דער שפייזע־קארטע, געשלאפען בין איך מיר „וויגאדנע" ווי אין האטעל זשימסקי. אפגעהיטען האט מען מיך ווי א בן יחידל, און א חוץ דעם בין איך דאך געווען בעשיצט פאר בעלי חובות, סעקוועסטראטארען, שלעק און אנשיקענישען. פאר דער טיר האב איך געהאט שטעהען א שומר, מיט א שיסער אין דער האנד און טאמער האט זיך צו מיר געוואלט ארייננכאפען א בעל חוב מיט א פראטעסטעל, איז ער דאך מיט'ן חיות נישט זיכער געווען... א לאכטיג לעבען האב איך דאך געהאט אין דער „ישיבה" אויף דער ווארשאווסקע.

איצט איז ביטער, אנ'אמנעסטיע האב איך געדארפט? אויף וועלכע כפרות? אז ווי כ'בין נאר ארויס אויף דער פריי האט מען מיר כסדר גענומען געבען שלום עליכם:

— שלום עליכם, וואס הערט זיך מכות דעם פראטעסטעל?

— שלום עליכם, ר' סענדער, וואס וועט זיין מיט'ן דירה געלד?

- שלום עליכם מחותן, וואס וועט זיין מכות'ן נדן?

- שלום עליכם טאטעשי, וואס וועט זיין מכות א ווינטער־מענטעלע?

— שלום עליכם, געשפאן מיינער, ווען וועסטו אויסלייזען דעם פאקען ־ פאלטען פון לאמבארד?

— „דזשיען דאברי, נאקאז פלאטניטשי".

- דזשיען דאברי, זאלעגלי פאדאדעק".

כסדר שלום עליכמס און דזשיען דאבריס. איין טעקע ארויס און א צווייטע טעקע אריין. איך ווייס נישט וואס עס טוט זיך מיט מיר, איך בין שוין אפגעוואוינט פון די שלום עליכמס און פון די דזשיען דאבריס. דריי יאהר האב איך געהאט מנוחה, האב נישט געהערט מיין ווייבס בעקאנטע זמר'ל: „מאזשע מאשו" דריי יאהר נישט געזעהען קיין „טעקע" פאר די אויגען, און פלוצים גאדיר אנ'אמנעסטיע. אנ'אמנעסטיע אויף מיין קאפ ווער האט זי געדארפט, ווער? ווי וואויל איז מיר געווען ווען איך בין מיר געגאנגען אין מיינע גרויע תחתונים מיט'ן קאפעלע אויפ'ן קאפ. ווען איך האב געהאט אנ'אומזיסטע דירה, פענסיאנאט. ווען עס איז געשטאנען א שומר פאר דער טיר מיט א שיסער אין דער האנד און נישט צוגעלאזט די בעלי חובות צו מיר ווי. נעמט מען היינט אזא שומר פאר דער טיר!...

דאס ערגסטע איז וואס איך דערקען נישט קיינעם.

מיט דריי יאהר צוריק איז מיין ווייב געווען א „טשעמנע שאטינקע" און איצט איז זי א „יאסנע בלאנדינקע". מיין עלטסטע טאכטער איז אין משך פון די דריי יאהר... יונגער געווארען מיט צעהן יאר. מיין סטרוזש וואלענטי וואס האט מיט דריי יאהר צוריק געוואוסט נישט מעהר ווי דריי זאכען: שפריצען, קעהרען און פיאנסטקאווע, איז געווארען א „יודען־קענער" און שרייבט ארטיקלען אין „ארענדאווניק".

טטאשעק דער טויבענכאפער טראגט א סטודענטסקע היטעלע מיט א גראבען שטעקען אין דער האנד, און ס'פאסט אים נישט צו זיצען אויף איין באנק מיט די זשידעס.

אויף די מערק איז געווארען א סעזאן און „מ'רייסט" סחורה פון די הענד.

אינגאנצען דריי יאהר און ווי אלץ האט זיך געענדערט. וואלט איך ווייטער געווען אין דער „ישיבה" וואלט איך דאך נישט געוואוסט פון די אלע צרות. וואלט איך דאך נאך היינט געווען אויף קעסט.

אנ'אמנעסטיע אויף מיין קאפ!

ראדאמער יודען פון א מאהל

טיפען, געשטאלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

וואס איז דער רעש מיט'ן ראדאמער רב ר' יהושע לאנדוי

אמער אונזער רבי האט דאך אויך געמאכט א עגזאמען אויף אפטייקער איז ברעסלוי

XXXXVII

דער אפאטשנער רב איז געלעגען אין דער פויערישער כאטע אין גרויסע יסורים. ס'האט איהם וועה געטוהן פון דעם קלאפ אין פיס, וואס ער האט בעקומען בעת דאס ראד האט זיך איינגעבראכען און זיך ארויסגעגליטשט פון אקס, וואס איבער דעם האט זיך דאס פיהרל איבערגעדרעהט און איז אראבגעפאלן אין טיפען ראוו, וואס איז געלעגען הארט נעבען שאסע, וואס האט זיך געקרייצט אבשפאלטענדיג פון זיך א גרויסען טייל פון זיין פלאך פאר א טראקט פארן ראדאמער וועג.

אין די גרויסע פיזישע יסורים האט דער אפאטשנער רב געפיהלט נאך א וועהטאג פון גייסטיגע ליידען. ער האט חרטה געהאט, וואס ער האט זיך איינגעשפארט און נישט באלד בעשטאנען צו פאלגען דעם רבין ר' בונם, וואס האט איהם בעפוילען צו פאהרען שלום מאכען צווישען די חסידים מיטן ראדאמער רב ר' יהושע לאנדוי. ער האט זיך נישט געבראכט עקשנ'ען, האט איצט דער אפאטשנער רב ר' איטשעלע חריף געטראכט און ס'איז ביי איהם געווען נישט אנדערש, נאר אז ער איז דערפאר נענש געווארען, און, אז דערפאר האט זיך דאס ראד צעבראכען. צווייערליי איז געווען די וועהטאג, וואס דער אפאטשנער רב האט איצט געפיהלט. איבער דעם אלעם האט איהם אבער פערנומען און בעהערשט איין גדאנק: וואס וועט זיין ווייטער, צי זאל ער ווייטער פאהרען קיין ראדאם, אדער, צי זאל ער אויסדרעהען ס'פיהרעל און זיך אוועקלאזען צוריק קיין פשיסכא. וואס מיינט פארט דער מכשול, וואס האט געטראפן מיטן צובראכאנעם ראד, וואס האט געשטערט די רייזע קיין ראדאם? צי הייסט דאס פערשפעטיגט, אדער אפשר ברויך מען נישט?

ר' איטשעלע חריף האט זיך געשלאגן מיט דער דעה און נישט געקענט אזוי גיך זיך בעשליסען וואס פאר א שריט ער האט אצינד צומאכען. ער איז געלעגען אין א פויעריש בעטעל און שטארק געקרעכצט. דער פויער האט איהם אלע מאהל איבערגעבינדען דעם פערבלוטיגטען פיס און כסדר צוגעלעגט שטיקלעך טיכער, וואס ער האט איינגענעצט אין וואסער, וועלענדיג דעם ראבין מילדערן די יסורים. ווען ער האט געהערט ווי נאך א טאג ליגען אזוי, קרעכצט דער ראבין וואס אמאהל העכער און שטארקער, איז איהם געווען א ווינדער וואס עס ווערט איהם נישט בעסער און ער האט איהם געפרעגט:

— ראבין, פארוואס קרעכצט איהר אזוי, צי טהוט אייך נאך אזוי וועה? אפשר זאל איך אייך פיהרען קיין ראדאם, אדער צוריק קיין פשיסכא, וואו ס'איז דא א ראבין א גרויסער רופא. ער איז דאך א גאנצער אפטייקער —

דער אפאטשנער רב האט זיך אויפגעזעצט אין בעטעל און א ערשטוינטער האט ער זיך געווענדעט צום פויער:

— פון וואנען ווייסטו דאס, אז דער פשיסכער ראבין איז אנ'אפטייקער, דו קענסט איהם דען? —

— חא — חא -- חא — האט זיך דער פויער פראסטליך צעלאכט מיט א אפען מויל פול מיט געזונטע צייהן — אהא, כ'קאן איהם שוין צו גוט. ער איז גאר א געהויבענער ייד. כ'האב איהם א סך מאהל געזעהן —

— פון וואנען קענסטו איהם און וואו האסטו איהם געזעהן? האט דער אפאטשנער רב געפרעגט א פער'חידוש'טער.

— וואס הייסט פון וואנען? כ'געדענק איהם נאך איידער ער איז א ראבין געווארען. כ'האב געארבייט אין די וועלדער פון דער ווארשאווער יודישער גביר'טע טעמערל. כ'האב געזעגט און געשניטען די בוימער. יאך און נאך א סך פויערים, מיינע קומים. אייער ראבין איז דארט געווען א שרייבער. בייטאג איז ער ארומגעגאנגען אין די וועלדער מיט די יודישע ספרים אין האנד. ער האט דארט אריינגעקוקט מיט איין אויג. וואס נישט, ער האט איין בלינד אויג? ביינאכט האט ער געקוקט אין די ביכער ער האט זיך געלערענט אויף א אפטייקער. מיר אלע האבען פאר איהם גרויס דרך-ארץ געהאט, ווייל ער איז געווען זעהר א גוטער מענש און א געלערענטער יוד. אפילו די אייגענטימערין, די רייכע טעמערעל, האט איהם גרויס כבוד צוגעטיילט. —

— פון וואנען ווייסטו, אז ער האט זיך געלערענט אויף אפטייקער און, אז ער האט געליינט אין די דאקטוירישע ביכער? האט ר' איטשעלע חריף נישט אבגעלאזט דעם פויער.

— מ'האט אזוי דעמאלט געשמועסט. יאך אליין האב נישט אריינגעקוקט אין די ביכער. יאך בין א פויער און קען זיך נישט אויף דעם. כ'ווייס נישט מער, נאר איינמאהל איז דער שרייבער אוועקגעפאהרען און מ'האט געזאגט, אז ער איז געפאהרען קיין ברעסלוי איבערלעגן אנ'עגזאמין אויף אפטייקער. ווען ער איז צוריקגעקומען, האט ער ווידער געלערענט אין די יודישע ספרים, דאס מאהל נאך מעהר, אפילו גאנצע נעכט. נישט איינמאהל האט ער אונז פויערים איבערגעוועקט פון שלאף מיט זיין זיסן לערנען. כ'ווייס נישט, מיך האט עס אזוי געצויגען אהין צו איהם, אז כ'בין נישט איינמאל אין מיטען זאטען שלאף אויפגעשטאנען נאך א שווערען טאג ארבייט אין וואלד און זיך געשטעלט הינטער זיין פענסטער הערען וויין הערליך געזאנג ביי די „מאדליטווע", אדער ביים לערנען די יודישע תורה, א שאד, וואס ער איז באלד אוועק פון וואלד. ווען ער בלייבט לענגער, וואלט איך מיך מגייר געווען און געווארען א יוד. נאר כ'וועל נאך פאהרען צו איהם.

— וויליסט, ראבין, שפאן יאך פערד און וואגען און מיר פאהרען ביידע קיין פשיסכא? וועסט זעהן, ער וועט מיך דערקענען --

דער אפאטשנער רב האט גארנישט געענטפערט. ער האט זיך טיעף פערטראכט, זיין פנים איז געווארען פול מיט קנייטשען. און געטראכט האט ער: וואס איז דער רעש מיט'ן ראדאמער רב, אז ער קוקט און לערענט אין די גוי'אישע ביכער, אז דער רבי ר' בונם האט אויך דארט געקוקט? וואס-זשע ווילען זיי די פשיסכער חסידים פון דעם ראדאמער רב, וואס זיי האבען אנגעמאכט אזא גערודער. מילא, אז דער רבי ר' בונם וויל איהם דוקא האבען פאר זיינעם א חסיד — דאס פערשטעה יאך. כ'פערשטעה עס שוין. ביידע זענען זיי גרויסע לומדים און ביידע קענען זיי די גוי'אישע לעהרע; וועלען זיי טאקע האבען וואס צו שמועסען און וואס צו רעדען אבער די חסידים וואס ווילען, וואס מישען זיי זיך אריין און זענען מבזה דעם ראדאמער רב? זיי ווייסען דאך שוין באמת גארנישט, וואס דא טהוט זיך.

און דעם אפאטשנער רב האט איצט שוין הנאה געטוהן, נאך דעם פויער'ס רייד, וואס ער איז נישט געפאהרען קיין ראדאם. ער האט איצט באדיי מקבל באהבה געווען די וועהטאג פון צעקאליעטשען פיס. און געזעהן א רמז אין צעבראכענעם ראד, אז מסתם האט ער נישט געבריכט אריינפאהרען קיין ראדאם ווערענדיג אזוי ארום אויסגעהיטען מיטצוטאנצען אויף דער חתונה, וואס די פשיסכער חסידים האבען אויפגעשפילט אין ראדאם.

ווי ר' איטשעלע חריף איז אזוי געלעגען אויפ'ן בעט און געטראכט, איז פלוצלינג אריינגעקומען ר' יאנקעלע אפאטשנער. ער איז געגאנגען צו פיס קיין פשיסכא אנזאגען די גרויסע בשורה אז ער אליין האט געפאקט שפעט ביינאכט דעם ראדאמער רב ליינען גויאישע ביכער. ער אליין איז א עדות. ער האט מיט אייגענע אויגען געזעהן און מיט אייגענע אויערן געהערט. ר' יאנקעלע האט זיך שוין פארגעשטעלט מיט וואס פאר א פאראד מ'וועט איהם דארט אויפנעמען אין פשיסכא און ווי גרויס און געשעצט ער וועט עס ווערען, ברענגענדיג אזא ידיעה. אויפ'ן וועג, אז ער איז אנגעקומען אין דארף אריין, האט ער געהערט די מעשה, אז א ראבין וואס איז געפאהרען פון פשיסכא קיין ראדאם, איז ארויסגעפאלען פון דער פיהר; אז א ראד האט זיך צעבראכען און, אז דער ראבין ליגט דא נישט ווייט ביי א פויער מיט א צעקלאפטען פיס. איז ער שוין ווייטער נישט געגאנגען און איז אריין אין דער פויערישער חאטע. ווען ער האט דערזעהן דעם אפאטשנער רב און נאך אין וואס פאר א מצב ער ליגט, איז ער געווארען נישט טויט און נישט לעבעדיג. און נאך איידער ער האט געזראנושעט צוגעבען איהם שלום און צו פרעגן, וואס ס'איז געשעהן, איז דער אפאטשנער רב ארויס אויף איהם מיט שטראף-רייד און אנגעשריגען אויף איהם, אז אזעלכע ר' יאנקעלעך וועלען חרוב מאכען דאס פשיסכער חסידות און ארינטערייסען דעם כבוד פון רבי'ן ר' בונם.

— ווער האט אייך געהייסען גיסען נאפט אויף פייער און ווער האט אייך געהייסען ווערען א שפיאן נאכצוקוקען, וואס דעם נודע ביהודע'ס איינִיקעל טהוט? און אז א רב קען גוי'אישע שפראכען, כדי זיך משתדל צו זיין פאר יודענס וועגען ביי די אומות העולם, איז מה בכך? און אז אונזער רבי ר' בונם האט געלערענט אין די אפטעקארסקע ביכער, איז ער אפשר געפסל'ט, אפשר וועסטו ווערען דערפאר אויס פשיסכער חסיד? אדרבא, גיעב א פרעג אט דעם פויער, וועט ער דיר דערצעהלען. אבער האלט ס'מויל און רעד נישט פאר קיינעם. הער, קוק און שוויג. אין פשיסחא זאלסטו א ווארט נישט אויסרעדען. דו ביסט א פראסטער זעלנער און טארסט נישט צו-פיעל וויסען —

און קראנקערהייט, ליגענדיג מיט טיכער וואסער ארומגעוויקעלט די פיס, האט דער אפאטשנער רב בעפוילען, אז שוין זאל מען איהם צוריקפיהרען קיין פשיסכא און אז אויך דער פויער, דער מכניס-אורח זיינער, זאל מיטפאהרען.

דעלעגאציע פון פשיטיקער יודען מיט'ן רב אין ראדאם.

דער ראדאמער סטאראסטע האט אויפגענומען א דעלעגאציע פון 20 פשיטיקער יודען מיט דעם פשיטיקער רב שפירא בראש.

די דעלעגאציע האט זיך געקלאגט אויף דער שטארקער באיקאט-אקציע, וואס ווערט ביי זיי אין שטעטעל געפיהרט מצד די ענדעקעס צווישען די דארטיגע פויערים. די דארטיגע יודישע מיל האט זיך געמוזט אפשטעלען, ווייל מען לאזט ניט די פויערים פארקויפען קיין תבואה צום יודישען מיל - אינהאבער. די ענדעקעס דראהען די פויערים מיט אונטערצינדען זייערע הייזער, אויב זיי וועלען פארקויפן תבואה צו יודען.

דער סטאראסטע האט געענטפערט דער דעלעגאציע, אז איהם זענען אלע פאקטען גוט באקאנט, ער שטייט צוליב דעם און כסדרדיקען קאנטאקט מיט דער העכערער מאכט אין קעלץ.

אין די נאענסטע טעג וועלען זיך אנהויבען סאנקציעס געגען איינִיגע פאליצײ-פונקציאנארן, וואס האבען פארנאכלעסינט זייערע פליכטען און האבען אפילו צוגעהאלפען די כוליגאנעס. די שולדיקע וועלען שטרענג באשטראפט ווערען און אפגעשטעלט ווערען אין זייער אמט. עס וועלען ווייטער באקעמפט ווערען אלע אנטי-יודישע ארויסטרעטונגען.

ענדליך געשלאָסען געוואָרען דער שלום צווישן די יודישע האנדווערקער אין ראדאָם.

עס איז ווירקליך צו בעגריסען וואָס נאָך לאַנגע אונטערהאַנדלונגען איז די פעראייניגונג צווישעןביידע ראדאָמער האַנדווערקער - אָרגאַניזאַציעס, סוף כל סוף צושטאַנד געקומען און איז געוואָרן א געשעהענער פאַקט.

די האַנדווערקער-בעוועגונג אין ראָדאָם צעהלט שוין באַלד קנאַפּע דריי יאָהרען-צעהנדליג. די ראדאָמער האַנד-ווערקער-אָרגאַניזאַציע איז געווען צווישען די ערשטע אין פוילען און מיט איהר וואוקס און ענטוויקלונג איז זי נישט איינמאָהל געשטעלט געוואָרען אלס מוסטער פאַר אנדערע. באַלד נאָך איהר ענטשטעהען האָט די ראדאָמער אָרג. וואָס האָט דעמאָלט געהייסען האַנדווער-קער-קלוב, זיך ערוואָרבען מאָטען מיט-גלידער און מיט א שנעלען טעמפּאָ זיך גענומען אויספאָרמירען און אַ ברייט-פערצווייגטער געזעלשאַפט, וואָס איז בהדרגה אריינגעדרונגען אין אלע ווינ-קעלען פון אָרטיגען יודישען לעבען. דער האַנדווערקער-קלוב איז געוואָרען א לעבעדיגער פאַקטאָר מיט א שטארקע פיהלבאַרע השפעה אויף די פערשי-דענסטע געביטען, אזוי געזעלשאַפטליכע ווירטשאַפטליכע און קולטורעלע.

ווען מען דערמאַנט זיך וואָסער קאָ-לאָסאַלע ראָליע די יודישע האַנדווער-קער-בעוועגונג האָט אמאָל געשפּילט דאָ ביי אונז אין ראדאָם, בענקט זיך באמת נאָך יענע צייטען. נישט איינער פון אונז געדענקט נאָך יענע ימי-עליה, ווען דער האנדוו.-קלוב האָט זיך געפינען אין פּרעכטיגען לאָקאל אויף לובלינער 5 וואו ס'איז געווען איינגעאָרדענט א ריי-כע ביבליאָטעק, די כסדר'דיגע פאָרלע-זונגען פון אָנגעזעהענסטע יודישע שריפט-שטעלער, קאָנצערטען, טעאָטער-פאָרשטע-לונגען. אדאנק די יודישע האנדווערקער האָבען מיר געהאט די זכיה, אז דער גרויסער יודישער זשעני שלום עליכם ע"ה זאָל בעזוכען אונזער שטאָדט. שפּעטער איז געקומען א ווירטשאַפטליכע תקופה און אויך דאָ האָבען די ראדאָ-

מער יודישע האנדווערקער ארויסגעוויזן אינטענסיוויקייט און געזעלשאפטליכע רייפקייט. געשאַפען צו-ערשט א זעלבסט-הילף-באנק. דערנאָך זיך אריינגעוואָרפען אין קאָאָפּעראציע, שאפענדיג א באנק אין ברייטען פערנעם. ליידער זענען שפּעטער געקומען אנדערע צייטען. ס'האָ-בען אנגעהויבען בלאזען אנדערע ווינטן; און אין די האנדיווערקער - רייהען, די פעראייניגטע, קאנסאלידירטע, די צע-מענטירטע, האבען פערשידענע סיבות, אביסעל פון דרויסען, אביסעל פון אינ-וועניג, געשטערט די גאַנצקייט און גע-בראַכט צו א:א שטופּע, אז פון א הער-ליך-צובליהטען און שטארק-ענטוויקעלטן געזעלשאפטליכען ארגאניזם איז געווארן צוויי אבגעטיילטע גופים. פון איין מעכ-טיגע, פעראייניגטע האנדווערקער-אָרגאַ-ניזאציע איז נולד געוואָרען צוויי. אָבער יעדע בעזונדער זייענדיג ביי זיך אין זיין לאָקאל, אזוי אויף רווינסקא 1 און אז אויף זשעראָמסקי 30 האָט פיעל געליטען און ס'האָט וועה געטוהן אויף דעם, וואָס די ברודערליכע הארמאָניע און דאס אינטים-חברישע צוזיפלעבען איז איבערגעריסען געווארען. יעדער בע-זונדער האט זיך שטילערהייט געמאכט א סך-הכל צו וואָסערע פאָלגען און ניט געווינשענע רעזולטאַטען די שפּאַלטונג איז גורם און ווי אָזוי מ'ווערט פּראָ-פעסיאָנעל רואינירט און געזעלשאפטליך דעגראדירט. דאָס דאָזיגע בעוואוסטזיין האָט געלעבט ביי יעדען איינעם יודישן האָנדווערקער בעת דער צושפּליטערט-קייט און ביי דער גאַנצער אָמביציעז-קייט. און אָט דאָס בעוואוסטזיין האָט נישט געלאָזט רוהען, נאָר געוועקט און גערופען צו אַ פעראייניגונג, צו אַ שלום אזוי לאַנג ביז ער איז ענדליך געקומען. מ'האָט זיך איבערגעבעטען, מ'האָט זיך דערלאַנגט די הענד און מ'טרעט-צו צו

אַ פעראיינהייטליכונג, צו א בשותפות'-דיגער אַרבייט מיט געמיינזאמע כוחות צוריק אויפצובויען די האנדווערקער-אָרגאַניזאַציע, צוריקגעבענדיג איהר דעם אַמאָליגען גלאַנץ.

די אויסגעשטרעקטע הענד נאָך שלום פון ביידע זייטען, פערדיענט די וואַ-רימסטע און הארציגסטע בעגריסונג, און מיר ווינשען זיי פון היינט אַן פרידליכע און נוצליכע צוזאמענארבייט לטובת דער יורישער געזעלשאַפט און עס זאָל ווירק-ליך זיין חדש ימינו כקדם, אזוי ווי אמאָהל, ווען די יודישע האנדווערקער-בעוועגונג האָט זיך פונאנדערגעבליהט און אריינגעטרעטען אין איהר גלאַנץ-פעריאָד.

• • •

היינטיגען זונטאָג איז ענטגילטיג גע-שלאָסען געוואָרען די פעראייניגונג צווי-שען ביידע יודישע האַנדווערקער-אָרגאַ-ניזאציעס איז ראדאָם.

די שלום - דעלעגאציעס פון ביידע צדדים זענען געקומען צו אזא אויסגלייך:

דער שלום איז געשלאָסען און סווערט אויסגעוועהלט א פּראָוויזאָריום פון 9 פערזאָהן. יעדער צד שיקט אין פּראָווי-זאָריום 4 פערזאָהן. פון האנדווערקער פערבאנד רווינסקא 1 זענען אריין די ה"ה: אייזיק זימלער, שמואל וויינשטאָק, דיזענהויז און ברך מאלצמאָן. פון די האנדווערקער אויף זשעראָמסקי 30 געהען אַריין אין פּראָוויזאָריום די ה"ה: בעריש זילבערשטרום, ווארשאוער, גימפּעל, גליי-מאָן. פאַר'ן 9-טען, אלס פּרעזעס פון פּראָוויזאָריום איז בהסכם פון ביידע צדדים אויסגעוועהלט געוואָרען רעד. מ. הערץ.

ביים שליסען דעם שלום און נאָך די חתימות אויפ'ן פּראָטאָקאָל האָט מען זיך געווינשען מזל-טוב און מ'האָט געטרינ-קען לחיים.

א שלום-פּרעמיע זענען ווערט די ה"ה מ. באָרמייסטער, ש. איידעלבוים, שניי-דער, גאָלדבערג, גימפּעל, וויינשטאָק, וויינגארט, און מאלצמאן, וועלכע האָבן בייגעקומען אלע שטרייט-פראגען און בעקעמפט אלע שוועריגקייטען, כדי ענד-ליך צו דערפיהרען צו א פעראייניגונג. זאָל זיין אין א מזל'דיגע שעה!.

ראדאמער יתומים=הויז ענטפערט דער מוטער פון אונטערגעוואָרפענעם קינד:

מיר ווילען אייך דינען מיט עצות און ווי ווייט מעגלעך אויפוויקלען דעם קנויל אייער אומגליק.

דאס „ראדאמער לעבען” האָט זיינער צייט אויספיהרליך בעשריבען די געשיכטע ווי אזוי ס'איז אנגעקומען אין היגען בית-יתומים דאס קינד מיכאל מוכאוויעצקי פון ווארשא. זיין מוטער האט איהם אלס פיצעל קינד אונטערגעווארפען און ער איז ביז 6 יאהר נישט געווען גע'מל'עט.

די לעצטע צייט האט זיך די אונבע-קאנטע יודישע אומגליקליכע מוטער אָב-גערופען, אבער ווידער פערלוירען געוואָ-רען און מעהר נישט געגעבען צו וויסען פון זיך. דער ראדאמער בית-יתומים האט זיך מיט'ן קינד פעראינטערעסירט און עס ענדליך אריינגעבּרענגט בברית של אברהם אבינו. מ'האט עס גע'מל'עט אין א וואר-שאווער קינדער-שפיטאל און אין שייכות דערמיט האט זיך דער בית-יתומים גע-ווענדעט צו דער ווארשאווער, ווי אויך צו דער ארטיגער פרעסע צו פערעפענטליכען א בריעף, וועלכער איז מעהר געווענדעט צו דער אומגליקליכער מאמע.

אין בריעף ליינען מיר אזוי:

זעהר חשוב'ער ה' רעדאקטאר!

אין צוזאמענהאנג מיט די בעשרייבונ-גען וועגען דעם קינד מיכאל מוכאוויעצקי ערלויבען מיר זיך צו מעלדען פאלגענדעס:

מצד אונזער געזעלשאפט איז קיינמאל נישט געווארען בעשווערט דאס ערמעג-ליכען עלטערען אבצונעהמען זייערע קינ-דער. אויך אין דעם פאל האבען מיר אויסגענוצט דעם אומשטאנד פון מעלדען אין דער פרעסע; נישט צוליב סענסאציע — די סיבה פון נישט אויפגעבען דאָט ארט און צייט פון „יודישען” דאס קינד איז נישט אונזער שולד. מיר האבען נישט געקארגט קיין געלד-מיטלען, אפי דאס קינד זאל זיך געפונען אונטער א זיכערע מעדיצינישע השגחה. דעריבער טאקע הא-

בען מיר דאס קינד אריינגעגעבען אין קינדער שפיטאל א. נ. פון „בערסאן און בוימאן”. (שליסקא) די שפיטאל-דירעקציע האט נישט ערלויבט, אז מ'זאל — לויט דעם שפיטאל-רעגולאמין – בעאונרוהיגען דאס קינד.

וואס אנבעלאנגט דאס ערמעגליכען דער מוטער פון קינד אנקניפען דעם קאנ-טאקט און זאגאר זיך טרעפען מיט'ן קינד – וועט זי נישט ערווארטען קיין שום שוועריגקייט; פערקעהרט. מיר וועלען איהר דיענען מיט עצות און ווי ווייט מעגליך פערלייכטערען און אויפוויקלען דעם קנויל פון איהר אומגליק.

די אומגליקליכע פרוי קאן דירעקט שרייבען צו אונזער געזעלשאפט און מיר וועלען אבענטפערען אויף דעם אדרעס וואו נור זי וועט אנווייזען. אמבעקוועמס-טען קאן זיין פאר איר „פאסט-רעסטאנט”, און מיר פערזיכערען די פולסטע די פולסטע פערלייכטערונג אין דער היג-זיכט.

מיט כבוד

פאר'ן קאמיטעט: מרדכי לאנגע.

פערניכטונגס = שטאף.

אין דער כראָניק וועט איהר היינט געפונען א טראַגישען עפּיזאָד מיט א שטינקענדיגען פערניכטונג'ס-מעטעריאָל וואָס מ'האָט אריינגעשליידערט אינ'ם יודישען פרוכטען-געשעפט אויף פּיל-סודסקי גאָס.

מיט 20 יאָהר צוריק האָבען מיר אויך געהאט צו טהון מיט אזעלכע עהנליכע פערניכטונג'ס-מאָטעריאלען. זיי זענען געקומען פון שלאַכט-פעלד אלס אַ נאָ-טירליכע זעלבסט-פערשטענדליכקייט. מען האָט בכלל וועגען כעמישע שטאָפען זעהר קאָלט, כמעט פלעגמאטיש גערעדט. מען האָט געוואוסט, אז דאָס געשעהט אין א שעת-חירום, ערגיץ-העט צווישען די טראָנשעען און פראָנט-ליניעס, וואו מען טרעפט זיך פנים אל-פנים מיט'ן מאָדערנעם מלאך-המות.

היינט קומען די פערניכטונג'ס - מאָ-טעריאָלען שוין אינ'ם צענטער פון אונ-זער פרידליכען שטאָדטישען לעבען. עס שליידערט איהם נישט דער וואָס געהט אין א אוניפאָרם, נאָר א צעווילדעווע-טער מוח, וואָס איז פערטשאָדעט מיט יודן-פרעסערישען „אָרענדאָווניק” — גיפט און פערדרעגגט יודישע פראצע, מענשלי-כע עגזיסטענצען.

עס זיצען זיך אינם אויבענדערמאָנטען שפייז-געשעפט די אייגענטימער, מען וואָרט אונגעדולדיג אויף א קונה, דער פדיון איז שיואכער צוליב דער בויקאָט אָקציע, מען ברעכט זיך דעם קאָפּ פון וואנען צו נעמען חיונה און דאָ דאַרף מען צאָהלען פאָדאָטקעס. אָבער בעת די געדאנקען זענען פערזונקען אין אזא פיינליכען אומעטיגען חשבון צערטראָגט זיך פלוצים א טראך פון א פלעשעלע שטינקענדיקען מאָטעריאָל אינ'ם שויי-פענסטער, די לופט ווערט פעראומריי-ניגט דורך דעם בייסענדיגען פערניכ-טונג'ס ריח. די שפייזען ווערען אטראָ-פירט, די יודישע פרנסה געהט אוועק מיט'ן רויך פון דעם שטינקענדיגען פער-ניכטונג'ס-מאָטעריאָל און דער צעיאָכ-מעטער פארשוין ווערט נעלם אין דער פינסטערנישט פון דער נאָכט.

אָט אָזוי זעהט אויס דער טראָגישער גורל פון אונזער לעבען. די — „שטינקענ-דיגע פערניכטונגס-מאָטעריאָלען און שוי-פענסטער מאָכען פון אונז חוזק, זיי פערציהען אין נעץ יעדען פינסטערלינג וואָס דערפיהרט מענשליכע עגזיסטענצען בלויז צו דער קורצער פאָרמול „אונ-טערגאַנג!”

י. פרידמאָן.

ראַדאמער פרײלין געווינט אין א״י אַ שיינעם נדן.

מיט אַ צייט צוריק איז אַבגעפאָהרען פון ראַדאָם קיין תל־אביב אַ היגע פריילין, אַ געוויסע ר. ג. קומענדיג קיין תל־אָביב האָט די פריילין ג. געקריגען אַרבייט און האָט פיין פערדינט פאַר זיך און אויך אויף צו שיקען פאַר די עלטערען אין ראַדאָם.

אין אַ געוויסע צייט אַרום האָט די ראַדאָמער פריילין פערלאָזען איהר פּאָסטען אין דעם מאָדע־סאלאָן אין תל־אביב און איז געוואָרען אַרבייטסלאָז.

נישט האָבענדיג אין תל־אביב קיין קרובים האָט פרל. ג. לעצטענס שטארק געליטען פון דעם קריזיס.

פאַר דער צייט, וואָס פרל. ג. האָט געאַרבייט, האָט זי זיך איינגעשאָפט א לאָטעריע־צעטעל און איינעם פון די תל־אביב׳ער קאָלעקטורען.

זייענדיג פער׳זאָרגט פון דער כסדר־דיגער אַרבייטסלאָזיגקייט האָט פרל. ג. שוין כמעט ווי פערגעסען, אַז זי האָט געהאָט געקויפט א לאָטעריע־צעטעל.

מיט עטליכע טעג צוריק, קומענדיג צו זיך אין צימערעל נאָך אַ גאַנצען טאָג זוכען אַרבייט, געפינט זי אויפ׳ן טישעל ביי זיך אַ בריוועלע פון דער קאָלעקטור, זי זאָל קומען אהין און מיטנעמען איהר לאָטעריע־צעטעל. פרל. ג. איז באלד אוועק אהינצו און האָט זיך צו איהר גרויסע שמחה דערוויסט אַז איהר צעטעל האָט געוואונען 500 פונט (איבער 13 טויזענד זלאָטעס) פרל. ג. האָט אין דער ערשטער מינוט פון איהר גליק נישט געגלויבט, אָבער ווען מ׳האָט איהר תיכף אויסגעצאָהלט דאָס געלד, האָט זי ווירקליך דערזעהן, אז איהר צעטעל האָט אויסגעשפּיעלט א שיינעם נדן.

פרל. ג. האָט, פערשטעהט זיך, תיכף זיך געטיילט מיט איהר שמחה מיט איהרע עלטערען אין ראַדאָם מיט וועמען זי איז זיך איצט מישב, צי זאָל זי איבערוואַרטען דעם קריזיס, אָדער קומען צוריק קיין ראַדאָם מיט איהר היבשען נדן, וואָס איז איר ווי פון הימעל אַראָבגעפאַלען אין מאָמענט פון איהר שווערע נויט און פערצווייפלונג.

איבער אייז אינטערגעשניטענעם בוים זענען געפאַלען צוויי מענשען.

הינטער ראַדאָם געפינט זיך אַ דאָרף, הייסט עס מאידוב. די טעג איז פון דעם זעלבען דאָרף אַרויסגעגאַנגען דער איינוואָהנער פראַנצישעק וויניאַרסקי, וועלכער האָט זיך אוועקגעלאָזט אין דעם שכנות׳דיגען וועלדעל, וואו ער האָט אונטערגעשניטען אַ בוים אַהן דער ערלויבניש פון דער וואַלד־פערוואַלטונג. דאָס האָט בעמערקט דער גאַיאָווע קאָביערסקי, וועלכער איז גראָד פערבייגעגאַנגען. קאָביערסקי האָט אויסגעשאָסען אין דער ריכטונג פון וויניאַרסקי, וועלכער איז געפאַלען אַ טויטער אויפן אָרט.

ווען די ידיעה איז אָנגעקומען אין דאָרף, האָט אַ גרופּע שכנים פון דער׳הרג׳טען מיט זיין ברודער אין דער שפּיץ, זיך אַריינגעריסען אין דער וואָהנונג פון גאַיאָווע, וועמען זיי האָבען מיט שטעקענס מערדערליך צעשלאָגען.

מ׳האָט דעם גאַיאָווע קאָביערסקי נעבּרענגט קיין ראַדאָם אין שפּיטאָל אַריין וואו ער איז געשטאָרבען פון די שווערע וואונדען.

די אויספאָרשונג איז אין גאַנג.

פייערליכע ערעפענונג פון א״י־באַזאר אין ראַדאם.

מאָרגען שבת צו־נאַכט ווערט געעפענט דער א״י־באַזאַר.

דער באַזאַר וועט זיך היי־יאָהר אויסצייכנען מיט זיין אימפּאָזאַנטער און הערליכער קאָנסטרוקציע, פּראַכטפולע דעקאָראַציעס און געשמאַקפולע איינאָרדנונג.

דער באַזאַר בעזיצט אַ רייכן קיאָסק פון תוצרת הארץ, וועלכער וועט זיין פערזאָרגט אין א״י־אויסאַרבייטונגען און א״י־פּרוכטען, ווי אויך פערשידענע עקספּאָנאטען פון דער בצלאל־שולע.

ס׳זענען אויך פאָראויסגעזעהען פיעל אַטראַקציעס, אַרטיסטישע אָווענדען פון די „יוגענד ־ אָרגאַניזאַציעס „מסדה״, „עקיבא״, „השומר הצעיר״, די שולען „לאור״ און „יבנה״.

א גאַנצע רייהע קיאָסקען און דעקאָראַציעס זענען אויסגעפיהרט געוואָרען פון דעם טרייען איבערגעגעבענעם ציוניסט ה׳ חיים גאָלדבערג, וועלכער לעגט שוין אריין א רייהע יאָהרען אַ שלל פון קינסטלערישע אַרבייט אין די א״י־באזארען. וואָכען־לאנג בעפאר ווידמעט ער איינגאַנצען זיינע ארטיסטישע פעהיגקייטען און טאלאנט און ס׳איז ביי אים די גרעסטע סאטיספאקציע, אז דער באזאר איז נושא־חן און קומט ארויס וואָס שענער און הערליכער. דאָס הייניגע יאָהר האָט ער צוגענרייט סיורפריזען מיט זיינע מאָהלערישע און שניצ[illegible]רישע שאפונגען. ס׳איז בלי ספק קיין [illegible] גוזמא, אז ה׳ גאָלדבערג לייסטעט א אומגעהויער קאָלאָסאַל שטיק אַרבייט, וואָס בעציערט די א״י־באַזארן.

בכלל וועט דער הייניגער באַזאר זיין אין אַלגעמיין איינער פון די שענסטע און וועט שטעהען אויף א געהעריגען עסטעטיש־קולטורעלען ניוואָ. אין ראַדאָם געהט דער באַזאר כסדר פאָראויס און יעדעס יאָהר שטייגט זיין ערפאָלג, אין וועלכען ס׳גיבען אנ׳אָנגעזעהענעם צושטייער, דורך ענערגישע איניציאַטיוו און מיהפולע אַרבייט, די ספּעציעלע באַזאַר קאָמיסיע, דער קרן קימת, שומר העובד און די „וויזאָ״ מיט איר פאָרזיצענדערין פרוי ד״ר לעווין בראש.

אין דער פייערליכער ערעפנונג וועט זיך בעטייליגען דער פּאָפּולערער ציוניסטישער עסקן און שריפטשטעלער ד״ר יצחק שיפּער.

„ליטעראַרישע בלעטער״

אריינגעטרעטען אין 13־טען יאָהר.

די לייענער, וואָס פאָלגען נאָך כסדר די „ליטעראַרישע בלעטער״, זעהען אונזערע בעמיהונגען, אַז דער זשורנאַל זאָל דערפילען זיין עיקר ־ אויפגאַבע: אויפנעמען אַלדאָס פּאָזיטיווע, שאַפערישע וואָס ס׳ווערט געטאָן אין דער יודישער שאַפונג׳ס ־ וועלט — אויפנעמען דורך דורך אַרטיקלען, אָבהאַנדלונגען, כראָניקידיעות, אין פונאַנדערטראָגען עס אין גאָר דער יודיש־וועלט, און אַזוי אַרום דערמונטערן און דערמוטיגען די פּראָגרעסישע שאַפערישע כוחות אין אַלע לענדער, וואו ס׳לעבען און שאַפען יודישע מאַסען אויף יודיש. אין דעם זין זענען די „ליט. בלעטער״ גאָר א נייס אין דער יודישער פרעסע, און דאָס איז דער סוד פון דער אַכטונג און ליבע, וואָס עס שטראָמט צום זשורנאַל פון די אַלע יודיש־פריינט.

מיר זענען אַריינגעטרעטען אין 13־טן יאָהר פערשטאַרקט און דערמוטיגט און האָפען, אַז אונזערע לייענער וועלען אויך אויף ווייטער מיטהעלפען אַרויסצוגעבען, ווי ביזאהער, רעגולער די „ליטעראַרישע בלעטער״.

מיר שטרעבען צו פערגרעסערען די צאָל זייטען, כדי צו געבען מעהר מאַטעריאַל.

דאָס איז אָבער געווענדעט אין אונזערע לעזער. וועלען צוקומען נייע אַבאָנענטען, וועט מעגליך זיין צו פערגרעסערען די „ליט. בלעטער״.

אין 1936 וועלען מיר ווידער געבען פאר די אבאנענטען ביכער־פּרעמיעס — יעדע וואָך א בוך.

מיט׳ן נומער 1 שיקען מיר פונאַנדער דאָס ערשטע העפט פון אברהם רייזען — עפּיזאָדען פון מיין לעבען.

בעניט שוין דעם אַבאָנאַמענט אויפן נייעם יאָר! דעקט די חובות פון פריהער!

אכטונג ראדאָם: ביי אייך אין שטאָט פיהרט אָן מיט דער ווערביר ־ אקציע אונזער מיטארבייטער ל. זילבערבערג ער וואוינט ביי ה׳ לאָטטע זשעראָמ. 30.

די פירמע האט נישט אנגעוויזען וואו און וועמען.

פון קאָמפּעטענטע קוועלען ווערען מיר אינפאָרמירט, אַז די פירמע „האבערבוש און שילע״ איז פריי פון יעדער קלענסטער אנטיסעמיטישער טענדענץ זינט איהר ענטשטעהונג ביז׳ן היינטיגען טאָג. אויסער דעם, וואָס די פירמע צעהלט צווישן איהרע פערטרעטער א גרויסע צאָהל יודען, זענען אויך ביי איהר פערהאַן א סך יודישע צושטעלער און זי בעשעפטיגט אויך א בעדייטענדע צאָהל יודישע אָנגעשטעלטע אויף אָנגעזעהענע פּאָסטענס.

דער פאַל פון איהר אַנאָנס אויף די שפּאַלטען פון דער צייטונג „וואַרטא״, האָט זיך גענומען דערפון, וואָס „רוף״ פונאנדערטיילענדיג אויף די חגאות אנאָנסען אין פערשידענע צייטונגען האָט אויך אזא אנאָנס ערטיילט דער „ווארטא״. די פירמע „האָבערבוש און שילע״ האָט אין דעם פאַל נישט געגעבען קיין שום דירעקטיוון און נישט געהאַט קיין שום כיון, ווייל זי מישט זיך נישט אין רעקלאַמעס און ווייזט נישט אָן וואו און וועמען. דאָס ערלעדיקט פאר איהר דער „רוף״, וועלכער האָט געגעבן דעם אנאָנס דער „ווארטא״ פונקט אזוי, ווי ער האָט ערטיילט א סך אנדערע פוילישע און יודישע צייטונגען.

א מענדעלע־אקאדעמיע אין ראדאם.

די קולטור־קאָמיסיע ביים ראט פון יודישע פראָפעס. פאראיינען אין ראדאָם גרייט אַ אימפּאָזאנטע מענדעלע־אקאדעמיע אין צוזאמענהאַנג מיט דעם 100־יעהריגען יובילייי פון זיין געבוירענטאָג.

די אקאדעמיע וועט פאָרקומען אין אָנהויב פעברואַר אין איינע פון די היגע גרעסטע זאַלען. אין די אקאדעמיע וועלן זיך בעטייליגען דער רעדאק. פון „ליטעראַרישע בלעטער״ נחמן מייזיל. רעד. הערץ, די דראמסטודיע מיט׳ן רעזשיס. ה. מ. לאָטטע אין מענדעלעס שאַפונגען און רעציטאציעס. פרמים קומען.

שפייז־קרעמטר

בעקומען „שוואַיעדעסטהעס״ פון „ווידזאל זדראַחיאַ״

אויף דער אינטערווענץ פון יודישען ראָטמענער־קאָלא, האָט דער מאַגיסטראט איינגעשטימט צו ערטיילן געוויסע הנחות די שפייז געוועלבער, וואָס שייך די קאָנצעסיעס און די „שוויאַדעטסטוועס״ פון „ווידזיאל זדראַחיאַ״.

דער מאַגיסטראט האָט פעראָרדענט דעם „ווידזיאל־זדראַוויא״ ארויסצוגעבען אזעלכע צייגנישען גאָכדעם ווי די איינגענטימער פון די שפייז־געוועלבער וועלען אריינטראָגען אין מאַגיסטראט ביטעס אויף קאָנצעסיעס, אבצאָהלענדיג 1 זל. מיט 50 גר.

דאָס איז א גרויסע פערלייכטערונג, ווייל דערמיט וועלען האָפענטליך אויסגעמיטען ווערען די שטראָף־מאַנדאטען, פון וועלכע די קרעמער ליידען לעצטענס פאַר נישט אָבהיטען גענוי די סאניטארע תקנות.

אבצאהל פאר עלעקטרישן שטראם וועט ביליגער.

אין צוזאמענהאנג מיט דער פערבילי־גערונג אויף קויהלען, ווערט אויך פערקלענערט דער אַבצאָהל פון עלעקטרישן שטראָם. אַנשטאט, וואָס ביז יעצט האָט געקאָסט קנאפּע 76 גר. א קילאָוואט פון עלעקטרישע בעלויכטונג און 45 גר. פאר מאָטאָר ־ קראפט — וועט פון היינט אָן נאָר קאָסטען 67 גר. פאר א קילאָוואָט פון עלעקטרישע ליכט און 40 גר. פון מאָטאָר־קראפט.

דער נייער טאריף איז גילטיג שוין פון 1 סטיצ[י]ען ה. י.

די שטאדט־פערוואלטונג האָט וועגען דעם ארויסגעגעבען א בעקאנטמאכונג מיט א גענויע קאלקולאציע פון אלטען און נייעם טאריף.

העכסטער אדמיניסטראט. טריבונאל

אנולירט די אנקלאגע געגען די קהלה=וואהלען.

היינטיגע וואך האט די גמינע דער-האלטען א ענטפער פון העכסטען אדמי-ניסטראטיווען טריבונאל וועגען די לעצטע וואהלען צו דער קהלה. פון יאהר 1933

אין ענטפער ווערט מיטגעטיילט א בעשלוס פון טריבונאל, אז עס ווערט אנולירט די אנקלאגע פון דער אפאזיציע געגען דער דעציזיע פון קעלצער וואָ-יעוואדא פון 26 קוויעטשיען 1933, וואס איז נוגע די וואהלען צום קהלה-ראט פון דער יודישער גמינע אין ראדאם.

דאס אנולירען די אנקלאגע שטיצט זיך אויף צוויי מאטיוען: איינס איז דערפאר, וואס איינער פון די, וואס האבען אינטערגעשריבען די אנקלאגע, דער ה' מאווע האט שפעטער, דעם 11 נרודזיען 1935, זיין אנקלאגע צוריקגע-צויגען.

וואס שייך די איבריגע אריינטראגער איז זייער האנדלונג אויך אנולירט גע-ווארען דורכ'ן טריבונאל אין 18/1 1934

צום סוף פון דער מעלדונג ווערט בעמערקט, אז דער טריבונאל פעראר-דענט אומצוקעהרען א העלפט פון אריינ-געטראגענעם אבצאהל אין דער סומע פון 50 זל.

דער ערשטער אורטייל נאך דער אמנעסטיע

דעם פערגאנגענעם דאנערשטאג איז פאר דעם היגען שטאט געריכט בעהאנ-דעלט געווארען אזש 4 פראצעסען פון א היגען גנב-רעצידיוויסט יוזעף בורא-טשינסקי.

דאס געריכט האט ארויסגעגעבען איין פעראייניגטען אורטייל אויף 2 יאהר אונבעדינגטע תפיסה.

דאס איז געוועזען דער ערשטער אור-טייל, וועלכען עס האט געקריגען א ראַ-דאמער גנב אין שטאט - געריכט נאך דער אמנעסטיע

אר.

מ ו ט ע ר ס!
זוכט נישט קיין ביליגע געלעגענהייטען, נאר פאדערט שטענדיג אין די אפטייקען אין אפטייק-סקלאדעס פאר אייערע קינדער דעם בעסטען הייל טראן
GOLD - MEDAL
נארוועגישע הייל - טראן פון דער אלוועלטליכע מארקע
GOLD - MEDAL
ענטהאלט א שטאנדאריזירטע צאהל וויטאמינען "א" און "דע" און נעמליך 500 וויטאמינען "א" און 250 וויטאמינען "דע" 1 גראם.
GOLD - MEDAL געדענקט דעריבער, נאר
Wyrobu firmy Oluf Holm A/S Ltd, Aalesnd (Norwegja)
אין פלעשלעך מיט א בלויען עטיקעט.

ר' מענדעל וויינגארט ז"ל

זונטאג כ"ד תבת פאלט אויס די גייג-טע יאהרצייט פון הרב הגאון ר' מנחם מענדיל וויינגארט זצ"ל. דער נפטר האט נעשמ'ט אלס עניו, למדן ופוסק. אזוי האבען בעשטעטיגט און עדות נעזאגט אזעלכע וועלט-גאונים, ווי דער שפת אמת זצל, ר' אברהם אלי סאכאטשאווער ז"צל, ר' מאיר אריק ז"צל, און ר' יואב יהושע ז"צל, מיר זעהען עס אויך פון נפטרס נעדריקטע חיבורים: קינכרס המבאר, אור הישרים, הגדת המבאר, שלחן עורך, ווי אויך פון די איבערגע-בליבענע פערטיג צום דרוק התורה והמצוה, און שאלות ותשובות פון די גרעסטע גאונים.

צום גרויסען בעדויערען מוזען מיר מודה זיין, דאס אונזער שטאט, האט ווייניג אבגעשאצט, דאס חשיבות פון נפטר הרב ר' מענדיל בערזינערביים לעבען. עס איז ווינשענסווערט, אז מיר זאלען עס פעררריכטען, מיט דעם וואס מיר וועלען מעהר אכט לעגען, אויף דעם איבערגעבליבענעם ב"ב שיחי, צום כבוד פון נפטר זצ"ל.

געווארפען א שטינק=באמבע איז א יודיש געשעפט.

אין קאלאניאל-געשעפט פון קיילער אויף פילסודסקא גאס, האט פאראכטאגען דאנערשטאג אזייגער 8 אווענד עמיצער אריינגעווארפען אין דעם שוי-פענסטער א שטינק באמבע, וועלכע האט אויסגע-האקט די שויב און זיך צעגאסען אין געוועלב.

ווען מ'האט דערהערט דעם זעץ און די געווארפענע זאך האט זיך צעשפריצט זענען די אייגענטימער ארויסגעלאפען אבער זיי האבען שוין קיינעם נישט גע-זעהן. דער אונבעקאנטער וואס האט אויסגעפיהרט דאס שטיקעל ארבייט איז שנעל נעלם געווארען.

די שטינקענדיגע מאטעריאל האט פעראורזאכט א בעדייטענדען שאדען.

די אייגענטימער פון געשעפט שאצען אב זייער היזק אויף העכער 2000 זל.

די פאליציי פיהרט אנ'ענערגישע אויס-פארשונג.

פעסקע טייכמאן
אינזש. אפרים שטיינבאק
תנאים געשריבען.
תל - אביב
תרצ"ו

AKUSZERKA
o długoletniej klinicznej praktyce
przyjmuje porody i udziela porad
ceny przystępne! ceny przystępne!
H. PEREC
Radom, Słowackiego (daw. Skaryszewska) 20

ביער, העלס, טונקעלס
„E L"
לימאניאדע און פרוכטען=קוואס
עמפפעהלט
Browar Parowy
J. SASKI

OD 15 STYCZNIA
w CAFE-RESTAURANT
B. PRZYBYTNIEWSKIEGO
występy pierwszorzędnego zespołu artystów rewjowych. 6 osób
pod kierunkiem Ady Halickiej.
Gościnne występy artystki bukareszteńskiej
RYTY JONESKO

פארבערײ
כעמישע פראלניע און וועש
M. CICHOŃ
Centrala: RADOM, Rwańska 23.
Filje: RADOM, Słowackiego 25
" " Zeromskiego 27
" SKARŻYSKO Staszyca 18
" Wierzbnik Starachowicka 36
רעיעלע ארבייט!
קעלנער צו 15 גר.
נעמט אן צו וואשען:
מענער, דאמען און קינדער-קליידונג ווי אויך קעלנער.
נעמט אויך אן צו פיצען: פיטערנע קורטקעס, קאפעלושן, הענטש-קעס, פלוש, סאמעט און מעבעל - גאפעלין, דיוואנען.

די צוקערניע
מ. יוואנאווסקי
ראדאם זשעראמסקיעגא 55
טעל, 17-24
עמפפעהלט:
אויסגעצייכענטע און אימער פרישע ציאסטקעס, הערבאטניקעס און שאקאלאדקעס, דעסעראווע. נעמט אויך אן בעשטעלונגען אויף טארטען. היספאנישע קרעמען, פארפעטען און אנדערע. אויסארבייטונגען פון צוקערוואַרג. מיר עמפפעהלען אויך לוקסוס געבעקס פון ערשטקלאסיגע בעקערייען.

FIRMA
Szyboszlif
POLECA
LUSTRA
SZKŁA SZLIF.
SZYBY
RADOM,
Żeromskiego 20
tel. 23-20

KINO APOLLO

נאָר ביז זונטאָג דעם 19-טן
פרייהליכער פערדאָפעלטער פראָגראַם:

1) WESOŁA ROZWóDKA

טעמפאָ, הומאָר, טענץ, ליעד, מוזיק.

2) פּ ט און פּאַטאַשאָן

אין העכסט - סענסאַציאָנעלן פילם

CYRK SARANA

KINO APOLLO

שוין אין קורצען
די שענסטע פוילישע קאָמעדיע

DODEK na FRONCIE

מיט'ן בעסטען פוילישען קאָמיקער
אדאָלף דימשאַ

צו דער יודישער בעפעלקערונג אין ראדאם

דערמיט ווערט בעקאַנט געמאכט, אַז די גמינע האָט בעשלאָסען אינטער־צונעמען ענערגישע שריט צו בעקעמפען די שמוגעל - שחיטה, וועלכע ברענגט אויס דער יודישער קהלה שעהנע הונדערטער זלאָטעס יעדער וואָך. אויסער דעם, וואָס דער ראַבינאַט האָט שוין נישט איינמאָהל גע'אסר'ט די שמוגעל-שחיטה אלס טריפה און נבילה. וועט די גמינע דורכפיהרען פון היינט אָן א קאָנטראָל פון די אלע, וואָס מיידען אויס די אָפיציעלע און כשר'ע שחט-הייזער און ביי דער אויסמעסטונג פון עטאַט-שטייער וועט די גמינע אויפ'ן סמך פון דער קאָנטראָל זיך בעמיהען אָבצונעמען דאָס שחיטה-געלד, וואָס מען מאָכט איהר היזק און אויך די רעקורסען פון די יעניגע, וואָס זענען פורץ גדר, וועלען נישט גענומען ווערען אין אכט.

עס איז פשוט א סקאנדאל, אַז מענשען זאָלען זיך ערלויבען דורך די 5-ער גראָשענס, וואָס זיי ברענגען זיך איין, עובר צו זיין אויף א איסור נמור און חוץ דעם אינטערגראָבען דערמיט די הכנסה פון דער גמינע, וועלכע ראַנגעלט זיך מיט אלע כוחות כדי צו בעפרידיגען די נויטיגסטע בעדערפע־נישען פון יודישען ציבור אין ראדאָם. עס ליידען דעריבער די תלמוד-תורות און אַנדערע אינסטיטוציעס, וועלכע ווערען אָפט בעדראָהט צו ווערען געשלאָסען.

מיר בעטען און וואָרענען, אַז אַלע זאָלען שיקען דורך אייגענע מענשן שחט'ען די עופות און ניט צו ערלעדיגען דאָס דורך די עופות-הענדלער, וועלכע שחט'ען ביי די שמוגעל-שוחטים.

די עופות, וואָס זענען נישט פערזעהן מיט קיין פלאָמבעס מיט'ן סטעמפעל פון דער גמינע, שטאַמען פון דער שמוגעל-שחיטה.

• מיר מאַכען נאָך אמאָהל אויפמערקזאם, אַז דורך דער קאָנטראָל אויפ'ן סמך פון א ספעציעלע קהלה-רשימה וועלן מיר דערגעהן, ווער ס'איז עובר אויף איסורים און ווער עס ברענגט אויס געלד דער גמינע. די אַלע וואָס עסען פון שמוגעל-שחיטה און ברענגען זיך איין 5 ער גראָשענס, וועט די גמינע זיי אין אכט נעמען ביים אויסמעסטען פאר עטאט פון יאָהר 1936

די צייטווייליגע קהלה-פערוואלטונג
אין ראדאם.

OGŁOSZENIE.

Komitet Rozbudowy m. Radomia podaje do wiadomości zainteresowanych, że na rok 1936 z Państwowego Funduszu Budowlanego wyznaczony został dla miasta Radomia kontygent w sumie 300.000 złotych na pożyczki budowlane, a w szczególności:

a) na drobne budownictwo
(do kubatury 2500 m^3) . . . . . . zł. 170.000. —
b) na blokowe budownictwo
(domy większe o kubaturze ponad 2500 m^3) „ 100.000 —
c) na remonty domów . . . . „ 30.000 —

Ubiegający się o pożyczki budowlane winni złożyć **najpóźniej** do dnia 1 maja 1935 r. podania do Banku Gospodarstwa Krajowego Oddział w Radomiu za pośrednictwem Komitetu Rozbudowy m. Radomia. Do podania dołączyć należy zatwierdzony plan budowy, kosztorys i świadectwo hipoteczne o tytule własności działki budowlanej, a przy remontach załączniki jak wyżej prócz planu budowy.

Bliższych informacyj udziela Wydział Budownictwa Zarządu Miejskiego —ul. Montwiłła - Mireckiego Nr. 22. gdzie również należy składać podania z załącznikami

Przewodniczący Komitetu Rozbudowy
m. Radomia
(Roman Szczawinski.)

CUKIERNIA - KAWIARNIA
T. T. WOLAŃSKIEGO
Radom Piłsudskiego 7 tel. 20-60

POLECA: doskonałe i zawsze świeże ciastka herbatniczki i czekolady deserowe —
Wielki wybór bombonierek, Wyroby własnego wyrobu.
Przyjmuje się zamówienia na torty i na inne wyroby cukernicze,
W kawiarni wszystkie pisma miejscowe i wiele czasopism z całego kraju.

נעבען מיין קויהלען-סקלאד האלט אויך אזא סקלאד מיין שכן דער הוי־כער יאָסעל, מאלא גאס. ער קאָנקורירט מיט מיר און לייזט ביליגער נישט דערפאר וויל ער קען בעשטעהן, נאָר דערפאר, וואָס ער גיעט א נישט עהר־ליכע וואָג. א פאקט, אז איך האָב אים געכאפט ביים פערקויפען 5 קילאָ קוילן דעם יונגעל פון פריזירער נח שטעלמאַן, מ'האָט די קוילען אָבגעוואויגען ביי דוד זיידענוועבער פון די פאַרבען און אלע האָבען געזעהן, אז זיי האָבען נאָר 4 קילאָ.

בעריל ווײַנטראָב מאלא 3.

פאדערט איבעראל
נאר די בעסטע ליכט „מעטראפאל"

Kino ADRIA

ביז זונטאָג איינשל. גרויסער פערדאָפעלטער פראָגראַם.

די טראגעדיע פון א יתום אין דער דראמע
אין דער הויפט-ראָל: דער יונגער דזשעק קופער

BEZ NAZWISKA

INDYJSCY PIECHURZY מיט Flip i Flap

פון מאָנטאָג צוויי מייסטערווערק אין איין פראָגראַם!

1 SEQUOIA
מיט זשאַן פארקער

2 LUDZIE w TUNELU
מיט וויקמאָר מאַק לעגלען

שבת דעם 18 2 און 4 אז.
זונטאָג דעם 19 ה. מ. 12 און 2
פריהמארגען - פילמען
צו פאפולערע פרייזען
גרויסארטיגער פילם

DZIS ZYJEMY

מיט זשאַן קראָהפאָרד
איבער'ן פראָגראַם:
קלאַנג-צוגאַבען

Kino ADRIA

אנהויב שבת און זונטאג 3.30 און יעדען טאג פון 5.30

אבאָנאָמענטס פרייז: פאר אַ חודש אין פוילען 1 זלאָט, איןפראנקרייך אין בעלגיען—4 פראנק, אין אנד. לענדער 30 סענט.

אנאָנסען פרייז: במיליםעטער שורה פאָרן טעקסט 40 גר, אין טעקסט 60 גר. נאָכ'ן טעקסט 25 גר. דירעקטע און לעצטע זייט 25 גר.

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC.

Wydanictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska 20